

ANLAM ZİHNİN NERESİNDE OLUŞUR?

Dr.Mustafa Altun

31 Aralık 2007

www.dilbilimi.net

Bütün bir hafta boyunca neredeyse, zihnim, Batı felsefesinin insan ve evren ilişkisine dair ilginç görüşleriyle doldu taşı. Zihnin evreni nasıl algıladığı sorunu üzerine odaklanmıştı, mesele. Evren bizden bağımsız mıydı, yoksa zihinle evren arasındaki deneyime dayanan ilişkiler ağı mı insanın evren algısını belirliyordu?

Descartes'in "*Düşünüyorum, öyleyse varım.*"* yargısından yola çıkarak, evrenin merkezinde insan vardır, insanın idrakini belirleyen de düşünme yetisidir, diyebiliriz. Ancak Amerikalı filozof Hilary Putnam'a göre, "*Anlamlar zihnin içinde değildir.*"** Evren algımız psikolojik süreçlerden çok, bizden bağımsız olan evrenle zihnimiz arasındaki ilişkiye bağlıdır. Daha uçta bir ifadeyle, evren adeta anlamı zihnimize nakşetmektedir.

İslam felsefesi bağlamında sürekli kevn ü fesad'a (olma ve bozulma) uğrayan evren kanımca, insandan bağımsızdır. Ancak burada bir paradoksla karşı karşıyayız. Evren karşısında insan hem bir nesne, hem de bir özne konumundadır. İnsan evreni anlamlı kılarken, evren de insanı ilişkiler ağı içinde biçimlendirmektedir. Anlam, insanın evrenle, insanın insanla ilişkisi içinde tarihsel süreç içinde ortaya çıkmaktadır.

Somut bir örnekle açıklamamızı pekiştirelim:

Güneş, bu dünyaya gelen tüm insanların ortak imgesi olsun. Belli bir zamanda belli bir mekânı kaplayan insan, yine aynı zaman dilimi içindeki güneş nesnesini gözlemlemiştir. Bu deneyim, insanın güneşle ilgili bir kavram kullanmasına dayanak olacaktır. Ancak güneş bizden bağımsız olmak kaydıyla, insan farklı zaman dilimleri içinde yaptığı her gözlem sonunda güneşe dair yeni anlamlara ulaşacaktır. Her yeni anlam, kimi zaman yeni bir kelimeye karşılık gelecektir. O halde, bu farklı anlamları dikkate alarak, her insanın güneşe atfettiği anlam birbirinden farklıdır sonucu çıkarılabilir.

Demek ki anlam, ne tek başına evrenle ilişkimizden doğan bir bilgi dağarcığı, ne de zihnimizin evrenden bağımsız olarak kurguladığı bir açıklama sürecidir.

Buradan Humboldtvari bir biçimde daha genel bir sonuca varabiliriz: Dil, insanın ürünüdür ve tarihsel bir süreç içinde gelişmiştir. Ancak bunu söylerken, genetik mirasımızı reddetme gafletine düşmemeliyiz. Dil tek başına toplumsal bir üründür, demek bugünkü tıbbın bulgularını görmezden gelmektir. Chomskyan söylemle, doğuştan gelen bir yetenek, toplumsal süreçte ürüne dönüşmektedir.

Ez-cümle ne Descartes'in dediği gibi tek başına düşünme, evren algımızı belirlemekte, ne de Putnam'ın ifade ettiği gibi anlam zihnin dışında oluşmaktadır. Her insanın, hatta toplumların farklı evren algılarının, insandan bağımsız bir evren olamayacağı sonucuna bizi götürmemelidir. Tam tersi, pozitif bilimlere ait yargıları tümüyle ya da kısmen çöpe atmak anlamına gelecektir.

Sözü Asaf Halet Çelebi'nin Cüneyd şiiriyle bağlayarak bitirelim:

CÜNEYD

bakanlar bana
gövdemi görürler

ben baska yerdeyim

gömenler beni
gövdemi gömerler

ben başka yerdeyim

aç cübbeni cüneyd

ne görüyorsun

görünmeyeni

cüneyd nerede
cüneyd ne oldu

sana bana olan
ona da oldu

kendi cübbesi altında
cüneyd yok oldu

Om Mani Padme Hum'dan

* *Cogito ergo sum.*

** *Meanings ain't in the head.*